

CESTA BRODEM

Roční program
pro mladé příchozí
z Ukrajiny

OBSAH

04 — 14

**Záměry, principy
a praktický průběh
Brodu**

15 — 20

**Co o Brodu říká
účastnictvo?**

21 — 22

Galerie předmětů

23 — 32

Reflexe týmu

V NaZemi chceme svět, ve kterém jsou potřeby všech naplňovány v rámci planetárních mezí. Věnujeme se transformativnímu vzdělávání, obhajobě důstojných pracovních podmínek a šíření povědomí o ekonomice nerůstu. Pořádáme kurzy kritického myšlení, facilitace a workshopy pro mladé lidi o změně klimatu a dalších aktuálních tématech. Facilitujeme a provázíme skupiny různými kolektivními procesy. Sebeřídíme se a v sebeřízení podporujeme další organizace a kolektivy.

Proč a jak tento text vznikl

Ahoj. Tohle je text o Brodu, vzdělávacím programu pro mladé příchozí z Ukrajiny, který realizovalo NaZemi v průběhu roku 2024. Text není metodicky zpracovanou evaluací a vyhodnocením dopadů programu, není to ale ani nějaká náhodná sbírka postřehů a myšlenek. Je to něco mezi – výpověď o zkušenosti týmu, který program připravoval a realizoval se snahou popsat i vývoj v přemýšlení o cílové skupině, o tom, co potřebuje, jakou formou je vhodné a možné program realizovat, s jakými záměry a jakým obsahem jej plnit.

Text jsem sepsala na základě pozorování v průběhu celého roku, klíčová byla účast na víkendových setkáních, kde jsem na prvním víkendu vedla program zaměřený na zmapování toho, s čím účastnictvo do programu vstupovalo, na závěrečném víkendu pak na reflexi a sdílení individuálních příběhů, posunů a učení, které mladí lidé (nejen) díky Brodu v průběhu roku zažívali. Z výstupů závěrečného programu jsem čerpala informace pro kapitolu *Co o Brodu říká účastnictvo*.

V průběhu roku jsem se programu i jednorázových setkáních účastnila v různých rolích, kromě designu a lektorování části programu také jako správkyně prostoru NaNebi, kde proběhla většina víkendovek, kuchařka nebo spoluorganizátorka Slavnosti ovoce, která byla součástí čtvrté víkendovky v září¹. To mi umožnilo být součástí i jinak než jako nezúčastněná pozorovatelka, s účastnictvem a týmem jsem prožila velkou část programu a byla součástí neformálního prostoru, který Brod vytvářel.

¹ Proto jsou na videu o Brodu všude vidět jablka. Slavnost ovoce je pravidelnou akcí spolku [Hojnost](#), který působí na Tišnovsku.

Dalšími vstupy pro sepsání textu pak byly podklady a zápisy z plánování týmu, čerpala jsem z občasné účasti na týmových schůzkách, zásadním vstupem byla fokusní skupina s týmem na konci programu a fokusní skupina s buddies.

Jak text číst? Nejlépe od začátku do konce, ale můžete si samozřejmě vyzobat to, co vás zrovna zaujme. Na začátku najdete záměry a popis praktického průběhu programu, východiska a myšlenky o cílové skupině, v druhé polovině pak popis dopadů Brodu a reflexi týmu. Text je napsaný v množném čísle hlasem týmu², který program realizoval, přestože jsem jej reálně sepsala já na základě sesbíraných dat a následných ověřování s týmem. Postřehy k závěrům o tom, jak se Brodu dařilo realizovat kritickou pedagogiku, kromě členek týmu doplnil Dan Vykoukal. Díky.

Tuto výpověď prosím berte jako velmi specifickou zkušenost, nechceme dávat dobré rady ani doporučení. Budeme rády, když se s naší zkušeností seznámíte, kriticky se zamyslíte a zvážíte, co je pro vás užitečné, co vás inspiruje a jaké se vám vynořují otázky.

Příjemné čtení! Kristýna Hrubanová

Pokud máte reakce, o které se chcete podělit, nebo otázky, které chcete zodpovědět, pište na kristyna.hrubanova@nazemi.cz.

² Program realizovaly společně členky vzdělávací skupiny organizace NaZemi Magdaléna Šipka, Klára Berg a Eliška Hanzlová. Do příprav programu se v prvních měsících zapojil Vladimír Bodiš. Na pozici mentorek a mentorů se do programu zapojili Dan Vykoukal, Lukáš Pokorný, Nomuum Batchuluun, Míša Rychecká, Jan Albrecht, Ayudh Ray a Tomáš Blaha.

Záměry, principy a praktický průběh Brodu

Co bylo záměrem Brodu?

Program Brod měl za cíl podpořit dospívající (15+), kteří přišli v posledních letech do České republiky převážně z Ukrajiny. Formou dlouhodobé spolupráce na rozvoji jejich schopností měl podpořit jejich resilienci, povědomí o možnostech občanského a kulturního života v Jihomoravském kraji, schopnost vytvářet komunitu a společenství kolem sebe, kritický a systémový pohled na aktuální témata, schopnost formulovat vize a posílit individuální i kolektivní akceschopnost proměňovat jejich osobní kontexty¹.

Záměr programu popisuje členka týmu Magda takto²:

„Na jaře 2023 v průzkumech³ vyšlo, že z lidí příchozích z Ukrajiny mají s integrací největší problém dospívající. V té době nás oslovilo Centrum pro cizince a připravili jsme program pro dospívající nejen z Ukrajiny. Nejprve jsme udělaly průzkum mezi samotnými organizacemi a dospívajícími a pak jsme se rozhodly zaměřit na odpočinek a na odvalu. Roční program se skládal hlavně

¹ Cíl programu z projektové žádosti.

² Citace z videa o programu Brod – [video k vidění tady](#).

³ Magda má na mysli zejména výzkum PAQ research Hlas ukrajinců v Česku.

z pěti víkendových setkání, z mentorského programu a dalších doplňujících, především kulturních setkávání. Soustředily jsme se na rozšíření imaginace o jiném světě, na rozšíření citlivosti k vlastním pocitům a potřebám nebo na dovednosti systémového myšlení. Chceme rozvíjet schopnost mluvit svým hlasem, nacházet ho, pracovat s ostatními na partnerské úrovni a hledat způsoby, kdy se mi nejlépe učí nové věci.“

Brod spojil různorodou skupinu mladých lidí ve věku 14–21 let⁴. Intenzivně, to znamená po větší část roku se do programu zapojilo 17 mladých lidí, méně intenzivně (účastnili se např. jednorázových akcí) 52 mladých. Spjovala je zkušenost s odchodem z domova a to, že momentálně žijí v ČR, většina v Brně a okolí. Zkušenost s odchodem z domova je dobré chápat nejen jako geografické přemístění z místa na místo, ale také jako zpřetrhání vazeb s místem, kde vyrůstali, kde zůstala část rodiny, kde mají nebo měli přátele, kde žili nějaké zažité rutiny a zvyky, kde se tvořily jejich životní cesty, vznikaly sny a tužby o budoucnosti. Do Česka i do programu si tedy každý a každá z nich nutně přinášeli velmi různé životní příběhy a zkušenosti, různou úroveň zátěže související s válečným konfliktem a odlišné rodinné situace. Z toho plyne že to, co jim mohl Brod přinést a v čem jsme skupinu podpořily, nutně „nasedalo“ na jejich individuální osobní příběhy a aktuální potřeby, které postupně objevovali a zkoumali. Brod jim umožnil se na něco z minulosti znovu napojit, najít zapomenutá přání

⁴ Nejmladšího účastníka jsme se rozhodly přijmout zejména proto, že se programu účastnila jeho starší sestra.

nebo plány, ukotvit se v tom, co chtějí nebo nechtějí, a současně objevovat úplně nové věci, které je v jejich cestě nasměrují a podpoří. V závěru program účastnictvo popisovalo např. takto:

„Do budoucna jsem si vzala, že musím pokračovat v přemýšlení o tom, jak chci žít svůj život a opravdu jak to chci dělat já, a ne jak to někdo jiný ode mě očekává.“⁵

„...Byl jsem trochu antisociální člověk, a proto jsem šel na Brod a tady jsem si zlepšil komunikaci a prostě využíval ten čas, dal jsem otázky různým lidem na Brodu, které se týkají života, a získal jsem hodně dobré informace a teďka je využívám... Přemýšlím úplně jinak a mám mnohem lepší psychické zdraví.“⁶

⁵ Citace z videa o programu Brod – [video k vidění tady](#).

⁶ Citace ze sdílení příběhů (Collective Story Harvest) na poslední víkendovce.

Proč vlastně Brod?

Název Brod jsme vybraly s myšlenkou na ty, pro koho jsme jej tvořily – pro mladé lidi z Ukrajiny, kteří se v Brně a okolí mají cítit jako doma. A brodí se přitom pomysl-nou řekou překážek i příležitostí, dostávají se do nového prostoru a nové zkušenosti. Roli hrálo také to, že slovo brod zní podobně v češtině i ukrajinštině (ukrajinski „brid“).

Pro koho jsme Brod tvořily?

Od začátku jsme měly jasné pojmenované, že naše role je spíš na úrovni prevence, ne humanitární pomoci. Náš program necílil na ty nejzranitelnější mladé příchozí, protože ti potřebují řešit spíše existenční problémy. Naše záměry nebyly v jejich zóně rozvoje. Snily jsme o motivovaném účastnictvu a smíšené skupině, tedy o mladých nejen z Ukrajiny⁷. Program jsme nechtěly propagovat jen jako seberozvoj, ale obsahově jej propojit s aktuálními celospolečenskými tématy, kterými se zabýváme v NaZemi, a kritickým a systémovým pohledem.

Jak jsme vybíraly účastnictvo?

V první přihlašovací fázi se nám přihlásilo více než 40 lidí. To nás překvapilo. Současně hodně z přihláše-

⁷ Programu se nakonec účastnili mladí jen z Ukrajiny. Zpětně jsme za to rády, skupina měla možnost být kompaktnější a semknutější a i pro nás to bylo organizačně jednodušší. Více rozmanitá skupina by přinášela více výzev i z hlediska schopnosti si porozumět a adekvátně přizpůsobit úroveň jazyka (češtiny) a vyhodnocovat, jaké materiály a instrukce je nutné překládat do ukrajinštiny. Práce s více jazyky by přinesla daleko víc organizační zátěže.

ných nesplňovalo kritérium věku, takže jsme je musely vyřadit rovnou. Jedním z hlavních hledisek pro nás byla alespoň nějaká znalost češtiny – věděly jsme, že nemůžeme pracovat s někým, s kým se ani základně nedomluvíme. Dalším hlediskem byl souhlas samotných dospívajících – v některých případech šlo spíš o iniciativu rodičů nebo sociálních pracovníků, kteří za mladé někdy dokonce přihlášku vyplnili sami. Skoro všem jsme poté telefonovaly a zjišťovaly více informací a následně jsme se společně rozhodovaly o finálním složení skupiny. Určitým filtrem také bylo, že jsme připravily a dostatečně předem rozesílaly hodně detailní info balíčky o programu.

Jak to probíhalo prakticky?

Projekt probíhal od září 2023 do prosince 2024. Měsíce září 2023 až listopad 2023 jsme v nově vznikajícím týmu využily ke sladování a vyjasňování našich rolí, byl to pro nás důležitý čas, kdy si vše tzv. „sedalo“. V té době jsme se zaměřily zejména na oslovování cílové skupiny a věnovaly se průzkumu mezi organizacemi pracujícími s ukrajinskou mládeží. Proběhly dvě fokusní skupiny s mladými příchozími a dalších 10 individuálních schůzek s lidmi z různých organizací a iniciativ. Svolaly jsme také dvě setkání se širším týmem organizace NaZemi, v rámci kterých lidé se zkušeností s přípravou a vedením vzdělávacích programů mohli nabídnout své pohledy, doporučení a zpětnou vazbu k záměrům vznikajícího programu. Programem jsme chtěly navázat na zkušenost vzdělávacího programu [Generace Symbiocén](#) (roční vzdělávací program pro lidi ve věku 17–23 let) a meto-dickou práci projektu [Futuropolis: škola emancipace](#),

V PRŮBĚHU PŘÍPRAV JSME DUMALY NAD MNOHA OTÁZKAMI:

Půjde vůbec dělat kritickou pedagogiku?

A do jaké míry?

Jak si udržet autoritu a zároveň pracovat dialogicky?

Jak pracovat s traumatem z války?

Bude se mladým lidem chtít jezdit na víkendovky na venkov?

Kde je hranice trapnosti při nacházení stejného jazyka a dobrého „vajbu“?

A dorozumíme se vůbec?

Co když část odpadne hned po prvním víkendu?

který v českém prostředí experimentoval s přístupem kritické pedagogiky a kombinoval ho s metodami systémového myšlení, myšlení o budoucnostech a důrazem na zapojení emocí, smyslů, umění a imaginace.

Aktivní práce se skupinou mladých probíhala od ledna do prosince 2024 a měla podobu pěti víkendových setkání, mentorského „buddy programu“ a dalších doplňujících kratších setkání, která se konala mezi víkendovkami. Jednorázových setkání proběhlo celkem 8, výběr míst a programu se děl ve spolupráci účastnictva a týmu. Dvakrát to byla návštěva diva-

dla, dvakrát jsme byli v muzeu, v létě jsme společně grilovali, v zimě jsme šli bruslit a pekli vánoční pečivo. Na některá z těchto setkání se připojovali i další mladí lidé, kteří nejezdili na víkendovky, často přátelé a známí intenzivně zapojených. Většina víkendovek proběhla v Předklášteří v prostoru NaNebi⁸, jedno ze setkání se konalo v Moravském krasu.

Na jakých principech jsme program stavěly?

V přípravné fázi jsme si pojmenovaly principy Brodu, které jsme se snažily co nejjasněji komunikovat účastnictvu hned od začátku programu, průběžně jsme je

⁸ Věříme, že vracení se na známé místo u účastnictva také přispívalo k budování důvěry, pocitu bezpečí pro účastnictvo a následně i posilování jeho odvahy být samo sebou, autenticky se projevovat a otvírat se ostatním lidem i zkušenostem.

připomínaly a dle potřeby i doplňovaly. Na každé víkendovce jsme je měly vizualizované na plakátu.

Dialog:

Chceme slyšet vaše hlasy a je pro nás důležité, aby byli vyslyšeni všichni. Podporujte i vy sami ostatní, ať jsou taky slyšet – dávejme si prostor mluvit, zajímejme se o ostatní. Chceme podporovat dovednost umět pojmenovat vlastní pocity a potřeby a říct si, co je pro nás důležité. Spolutvořte program a říkejte nám, co byste chtěli dělat, a současně hledejme možnosti bytí a spolupráce ve skupině s přijetím její různorodosti. Pokud něco řešíte, pojdte to sdílet – nemusíte na to být sami.

Partnerství ve vztahu my – vy:

Do programu vstupujeme v roli těch, kdo jej připravují a provádí jím, neseme odpovědnost za něj i za průběh celé akce. Současně ale nechceme být autoritou, která diktuje, jak mají věci být, a drží si osobní odstup. Proto navrhujeme tykání. Přejeme si, abychom k sobě byli otevření a přistupovali k sobě partnersky, abychom si nezatajovali věci a byli k sobě upřímní. Pokud něco potřebujete, prosím chodte s tím za námi.

Zóny učení:

Chceme podporovat odvahu dělat nové věci, prozkoumávat a experimentovat, ale současně zůstat v bezpečí, což nám umožní se rozvíjet a učit. Brod vnímáme jako prostor pro odpočinek (zóna komfortu) i odvahu (zóna učení).

Jakou měl program metodickou linku?

Inspirovaly jsme se Spirálou kritické pedagogiky, kterou jsme rozvíjeli v NaZemi v rámci projektu Futuropolis. Každá z pěti víkendovek tak byla věnovaná jedné z pěti fází Spirály, což se projevilo minimálně v jedné delší aktivitě. První víkendovka tak byla věnovaná seznamování skupiny mezi sebou a zkoumání, co účastnictvo zrovna zajímá nebo štvě ve světě. Na druhé víkendovce jsme pokračovaly se sesbíranými tématy a snažily se prohloubit jejich porozumění doplněním dalších zdrojů. Účastnictvo hledalo příčiny a důsledky problémů, které si předtím zvolilo ke zkoumání. Třetí víkendovka byla věnovaná imaginaci – snili jsme o světě, ve kterém bychom chtěli žít, a tvořili „vision board“⁹. Na čtvrté víkendovce jsme zkoumali různé strategie, jak našeho vysněného světa dosáhnout. Účastnictvo se setkalo se inspirativními osobnostmi a bavilo se s nimi o tom, jak ono samotné hledalo život, jaký chce žít. Poslední víkendovka vyšla na 17. listopadu a v programu jsme se zaměřili mimo jiné i na to, jakou roli měli mladí lidé v nevzdálené historii při změnách ve společnosti a jak mohou nechat zaznít svůj hlas. Postupně jsme také zvyšovaly míru participace účastnictva především na přípravě doplňkových setkání k víkendovkám. Zprvu jsme ho nechávaly vybrat, kam půjdeme, poslední setkání si už organizovalo zcela samo bez naší asistence. Snažily jsme se také vracet k nenásilné komunikaci, na druhém setkání se jeden program věnoval přímo tomuto přístupu, používaly

⁹ Metoda tvorby koláže znázorňující sny, přání a cíle.

jsme kartičky pocitů a potřeb¹⁰, které jsme nechaly přeložit do ukrajinštiny.

V průběhu celého roku jsme vedly účastnictvo k reflektování, ať už reality, která ho obklopuje, nebo vlastní cesty, kroků, které si naplánovalo. Na konci každého víkendu účastnictvo reflektovalo, co si odnáší. Ve schopnosti reflexe jsme pozorovaly značný posun. Na začátku programu často padaly formulace jako „moc se mi to líbilo“, na konci už účastnictvo bylo samo za sebe schopno říct, co konkrétně si odnáší.

Jak jsme pracovaly s mentorským programem neboli „buddies“?

Cílem programu bylo najít mladým příchozím nějakého parťáka či parťáčku, staršího kámoše či kámošku, kteří a které pro ně budou podporou pro smysluplné trávení volného času, inspirací nebo prostě lidmi, se kterými si mladí příchozí mohou otevřeně a bezpečně popovídat. V rámci snahy o partnerský přístup jsme roli nazvaly jako „buddy“, protože toto označení více odpovídá naší vizi a tomu, čím měli buddies reálně být – tedy spíš podporou, doprovodem, někdy zrcadlem, spíš než někým, kdo dává rady z pozice staršího a zkušenějšího.

Buddies se aktivně účastnili části druhé víkendovky, kde proběhlo vzájemné seznámení, včetně společné práce v areálu kláštera Porta coeli, kdy bylo možné zapříst neformální rozhovory při čištění přírody u rybníka od náletových dřevin a při pálení biouhle. Buddies měli za úkol se každým z účastnictva alespoň krátce setkat. Poté jsme vyzvaly účastnictvo, aby napsalo na lístečky

tři lidi, které by si jako buddy vybralo. Pak jsme buddies rozdělily dle jejich preferencí a dalších úvah, kdo se ke komu hodí. Nakonec jsme daly prostor pro individuální domluvy, jak bude probíhat vzájemná komunikace a spolupráce.

Do Brodu se zapojilo celkem sedm buddies, usilovaly jsme o pestrost, tzn. aby buddies mohli nabídnout různé životní zkušenosti, spektrum zájmů a inspirace. Současně jsme hledaly mezi lidmi, které dobře známe a jsou napojení na činnost NaZemi, jsou do velké míry sladění s naším přístupem ke vzdělávání a s vizí NaZemi. Ve finální skupině se sešlo několik lidí přímo zapojených do vzdělávací činnosti NaZemi, jeden člověk spojený s místem, kde proběhla většina víkendovek, jeden absolvent programu Generace Symbiocén se zkušeností příchozího, jeden člověk se zkušeností s prací s příchozími. Věkové rozpětí buddy skupiny bylo 20–40 let. Buddies byli pozváni na poslední víkendovku, kdy se měli zúčastnit uzavíracích částí programu, zejména sdílení příběhů účastnictva a společné oslavy¹¹.

¹¹ Poslední víkendovky se bohužel nakonec zúčastnili jen tři buddies z celé skupiny. Důvody nelze zobecnit, všichni věděli termín od začátku programu a důležitost účasti jsme akcentovaly. Z části si to vysvětlujeme tak, že u některých nebyl buddy vztah tak intenzivní, docházelo k výpadkům v komunikaci ze strany účastnictva. Ve fokusní skupině s buddies, která proběhla na konci programu také zaznívalo, že část z nich dobře neodhadla své časové kapacity a priority.

¹⁰ Více o Nenásilné komunikaci a práci s kartičkami najdete [zde](#).

Co říkají o Brodu buddies?

„Já z toho odcházím hrozně obohacenej, pro mě to bylo poprvý takhle navazovat kontakt s někým mladším, než jsem já... Jsem vděčnej za ty hluboké rozhovory, společné sdílení a přemýšlení.“

„Cítím vděk za tu zkušenost, že jsem tam mohla bejt a trávit s ní čas; vděk za to, že se tyhle děcka mají možnost někam upnout, že mají nějaký zázemí, za ta setkání a momenty sblížení... Taky obdiv, že jsou hustí v tom, že se odhodlali do toho jít“.¹²

12 Citace z fokusní skupiny s buddies.

Co o Brodu říká účastnictvo?

Na poslední víkendovce jsme pracovaly s adaptovanou metodou „Collective Story Harvest“¹, která umožňuje sdílet a učit se ze společné zkušenosti (v komunitě, týmu, organizaci...). Program jsme nazvaly „Moje cesta (s) Brodem“, cílem bylo ohlédnout se za proběhlým rokem, kdy program probíhal, a ztvárnit jej do příběhu s využitím předmětů, které se nacházely v nejbližším okolí. Využití předmětů a možnost doplnit příběh i vizuálem (kresba, koláž...) umožnilo dostat se i na symbolickou rovinu, zapojit více smysly a emoce. Účastnictvo pak příběhy sdílelo ve dvou menších skupinách. Předměty a vizuál příběhů jsme následně sdíleli v symbolické galerii.

Z příběhů vystupovalo několik témat, ta by šla shrnout takto: socializace a společné zážitky, komunikace, výlety do neznáma, sebepoznání a větší napojení na sebe a psychická pohoda. Lze říct, že to jsou oblasti života účastnictva, které Brod do určité míry pozitivně ovlivnil, nabídl v nich podporu, kterou zapojená mládež potřebovala a v některých případech i vědomě hledala. K jednotlivým tématům nabízíme pro ilustraci konkrétní příklady činností a autentické citace účastnictva.

¹ Více o metodě si lze v angličtině přečíst [třeba tady](#).

Socializace a společné zážitky (společné koukání na Eurovizi, hraní deskovek na víkendovkách, výlety, návštěvy divadla...)

„... Byl jsem trochu antisociální člověk, a proto jsem šel na Brod a tady jsem si zlepšil komunikaci a prostě využíval ten čas, dal jsem otázky různým lidem na Brodu, které se týkají života, a získal jsem hodně dobré informace a teďka je využívám... Přemýšlím úplně jinak a mám mnohem lepší psychické zdraví.“

Příležitosti pro komunikaci (zlepšení v češtině na úrovni běžné komunikace, ale také prohloubení znalosti jazyka a slovní zásoby díky diskuzím o tématech, se kterými zatím neměli zkušenost)

„Předtím jsem málo komunikoval, málo mluvil česky a špatně česky... Brod mi pomohl tím, že jsme tady hodně mluvili na různá témata a měli jsme hodně různých akcí, chodili jsme do divadla, kde byla moc rychlá čeština, ta běžná... obecná...“

Výlety do neznáma (fyzicky i abstraktně – cestování, poznávání nových míst i lidí a zkušeností, společné tvoření, návštěva muzeí a divadel)

„Když jsem četla popisy předmětu a možnosti uplatnění, tak jsem viděla nějakého komunitního pracovníka, a protože mám zkušenost s Brodem, tak jsem myslím mohla myslet na nějaké abstraktní věci a myslela jsem, že to bych zkusila, zamyslet se nad takovou kariérou... taky jsem zkusila dobrovolnictví na univerzitě a taky myslím, že to bylo hlavně díky Brodu, že když jsem se seznámila s nějakým konceptem, tak

už je lehčí si představit nějakou tu cestu, kterou jsi ještě nezkusil, a nějak to udělat a za to jsem opravdu vděčná. Ano, Brod mi dával možnosti to dělat, setkávat se s lidmi, který mi můžou porozumět, zahrát si hry nebo jít na akce, kam bych sama nešla; ... a taky jsme skládali ten vision board z různých obrázků a to byl pro mě nový zážitek, předtím bych to nikdy nezkusila něco takového kreativního... a teď mám tu koláž doma a zkusím to udělat...“

Sebepoznání a větší napojení na sebe

„Díky programu jsem více pochopil, co mám rád a co ne a v čem bych se mohl nějak činit... taky ten program mi pomohl nějak vyjít ven z té bubliny své a nějak se více dívat do světa a potkávat nové lidi. Takže ten program mi pomohl se soustředit na to, co mi přináší nějakou hodnotu a nějak rozvíjí a prostě co mě naplňuje...“

„S Brodem jsem rostl, že jsem poznával více nějakých nových věcí a kdo jsem... že jak třeba byla ta jóga, tak jsem se ráno nabíjel a měl jsem energii na celý den... prostě na Brodě jsem se nabíjel.“

Péče o psychickou pohodu

„Brod je prostředí, kde můžeme mluvit o našem psychologickém zdraví a jak chápeme svět...“

Jak Brod a účastnictvo viděli buddies?

Podle buddies dával Brod účastnictvu bezpečný prostor, kde mohli lidé jen tak být, sdílet, co potřebují, a dostat podporu, ale také prostor se nějak angažovat, zapojit. Buddies oceňovali neformální setkávání, např. v divadlech. Popisují vděčnost za momenty sblížení, za hluboké rozhovory, společné přemýšlení a také obdiv k účastnické skupině, že jsou „hustí v tom, že se odhodlali do programu jít“. Zkušenost popisují buddies např. takto:

„Bylo to super uvolněný a příjemný, byl to super pocit, že přestože se neznáme, je to v pohodě a super s ní trávit čas.“

„Viděl jsem, jak vyrostl, ten empowerment byl silnej, byl vidět posun, že vykvetl, to na mě silně zapůsobilo...“

Brod podle buddies taky nabídl exkurz do různých prostředí, která mladým příchozím ukazovala, že životní cesty a filozofie mohou být různé, a podpořil je v tom, dělat odvážné kroky – zapojit se v místech nebo formou, která by je dříve nenapadla (např. dobrovolnictví, cestování a Erasmus programy).

„Že pak říkala, že ji ten proces hodně zaujal, že když dostala nabídku od Nesehnutí, tak hned do toho šla, už vůbec neváhala, u Brodu váhala a bála se, ale jak už měla tu zkušenost, tak do toho šla.“²

² Jedna účastnice programu se aktivně zapojila do projektu organizace Nesehnutí [CZÁRY WÁRY](#).

Postupem času získávala část účastnictva důvěru sdílet i těžší témata, lidé k tomu potřebovali dostatek času a možnost si sami rozhodnout, co chtějí s buddies dělat a sdílet.

„Další a další setkání už bylo takový přívětivější, že byli otevřenější, že např. o válce a jaký to mělo dopady na jejich rodinu, mluvili až na třetím setkání – že se více otvírali.“

Galerie předmětů

symbolizující příběhy účasti.

Reflexe týmu

Brod a kritická pedagogika

Začínaly jsme s tím, že se budeme snažit pracovat přístupem kritické pedagogiky. Zažívaly jsme kontrast se zkušeností z projektu Futuropolis, kdy jsme pracovaly s cílovkou vyučujících, kteří se chtěli věnovat metodické práci, a s realitou účasti Brodu, mladých lidí, kteří si potřebovali spíš odpočinout.

Když se podíváme na metodu Futuropolis, zůstávaly jsme v první fázi¹, hodně jsme se zaměřily na mapování reality skupiny a probouzení z ticha, hledaly jsme možnosti, kam bude možné jít dál. Postupně jsme otvíraly také fázi imaginace – přinášely jsme příběhy „odjinud“, rozšiřovaly představy, jak lze žít svůj život. Do dalších kroků šli pak jednotlivci sami (např. zmiňované dobrovolnictví apod.). Snažily jsme se maximálně naslouchat potřebám skupiny, program jsme šily hodně na míru. Soustředily jsme se na vrstvu jednotlivce, jejich osobní život a to, jak si jej chtějí řídit. To bylo adekvátní realitě skupiny, velmi rychle jsme totiž zjistily, že tihle mladí lidé nebudou měnit nastavení systému, ve kterém žijí, protože na to teď nemají kapacitu, ale chtějí začít od sebe. Po bližším seznámení s potřebami

¹ Více k metodě Futuropolis najdete tady, „první fáze“ odkazuje na tzv. Spirálu kritické pedagogiky.

účastnictva jsme tedy slevily ze záměru vést skupinu ke kolektivnímu jednání. Jednotlivé fáze spirály se pak propisovaly do záměrů víkendovek, ale vztahovaly se hlavně k úrovni jednotlivců.

Kritický program ale stále byl právě proto, že byl zaměřený na potřeby jedinců a účastnictvo v reflexích

KRITICKOPEDAGOGICKÉ PRVKY BRODU:

- dialogický přístup jako základní princip
- řešerše témat a jejich volba na základě znalosti skupiny, v dialogu s ní
- společné ohledávání možností dobrého života
- posilování odvahy, odolnosti, naděje a důvěry ve schopnost řídit vlastní život
- komunitní a skupinový rozměr programu (společná práce, hudba u ohně, moštování, deskové hry...)
- fokus na zmocnění a akceschopnost účastnictva
- záměr nahlížet na vybraná témata kriticky (co si přejí dělat a kým být, 17. listopad jako příležitost zamýšlet se nad tím, za co by stálo protestovat dnes)

i popisuje určitou míru osvobození a větší míru důvěry ve schopnost řídit vlastní život. Linkou celého programu pak byla práce s odvahou, kterou lze také vnímat jako posilování odolnosti, což bylo pro nás nové téma a z výpovědí účastnictva je zřejmé, že k jejich posílení v této oblasti také došlo.

V čem nás překvapila skupina

V úvodu jsme měly různé obavy a představy, realita ale byla často dost jiná. Bály jsme se například, že účastnictvo bude programově ve stavu bouření proti autoritám. To se nedělo, skupina byla obecně dost pozitivní, mladí lidé vše nasávali, byli hodně v přítomnosti.

Taky jsme do programu šly s předpokladem, že budeme pracovat s lidmi, kteří budou ve větším psychickém nepohodlí, a že se tato zkušenost bude víc propisovat do průběhu programů. Měly jsme respekt z traumat a z rizika retraumatizace, byly jsme otevřené tomu, že se těžká témata související s uprchlickou zkušeností mohou objevit, ale cíleně jsme je neotvíraly. Na konci programu jsme si tuto zkušenost reflektovaly takto:

„Já si myslím, že to tam prostě nechtěli nosit, že Brod využívali jako prostor pro to trávit čas s lidma, kteří jsou do nějaké míry v podobné situaci, ale nepotřebujou to s nima řešit, chtějí začít nově...“

„Mně přijde, že to pro ně bylo nějaký vytržení někam do nové naděje.“

Kolik jsme zvládly programu

V průběhu roku a hlavně mezi jednotlivými víkendovkami jsme musely hodně upravovat naše představy o tom, kolik strukturovaného programu zvládneme a kolik bude potřeba volného času. Někdy nám přišlo, že účastnictvo program prostě zdržuje, na začátku to šlapalo, ale ke konci roku už to bylo horší. Nepočítaly jsme, že budeme muset řešit praktické věci jako např. dostat všechny včas na místo, abychom mohly začít program. Přitom nám přišlo, že volného času vytváříme dost.

„Ke konci programu nám došlo, že tihle mladí lidé toho mají v běžném životě hrozně moc „going on“, musí se učit, chodit do školy, na brigády, rodiče po nich něco chtějí, učitelé po nich něco chtějí a teď přijedou na víkend a my po nich zase něco chceme.“

Když jsme se pak konečně sešli a mohli začít, tak to bylo super, ale někdy to stálo opravdu hodně úsilí. Postupně se nám to usadilo tak, že na pátek jsme plánovaly zhruba 2 hodiny programu, na sobotu 5–6 hodin, na neděli 3.

Proč jsme s Brodem nejely do Vídně, ale do Adamova

V přípravné fázi jsme posbíraly dost informací o cílové skupině, ale současně jsme vůbec nevěděly, jak budou fungovat víkendovky, protože takto s příchozími nikdo nepracuje. Rozhovory v organizacích nám daly vodítka, ta ale byla hodně zobecňující a pro nás často nefunkční. Často jsme slyšely, že mladí lidé nebudou chtít chodit na výlety a do přírody, nebudou chtít nic

dělat manuálně. Naše zkušenost byla jiná. Mladí v naší skupině hodně stáli o to trávit čas venku, v přírodě. Na první víkendovce jsme pomocí mapy zjišťovaly, kam by chtěli jet, a všichni zabodli vlašťovku někam do lesa. Už na první víkendovce v lednu jsme zjistily, že pobyt a program venku jim nevadí. Naopak, i volný čas často využili ke krátké procházce, v zimě klouzání na rybníku apod. Při ohlžení na poslední víkendovce se ve vzpomínkách často vraceli ke čtvrté víkendovce a programu v Moravském krasu i k prostředí kláštera Porta coeli, kde jsme strávili většinu víkendovek.

Přitom v rozhovorech s interkulturními pracovníky jsme opakovaně slyšely, že budou chtít být spíš ve městě, říkali nám, ať s nimi jedeme třeba do Vídně.

Na přípravu na přijímačky jsme se vykašlaly

V rozhovorech hodně zazníval důraz na pomoc s výběrem školy, ale my jsme postupně došly k tomu, že tato skupina nepotřebuje pomoc s přijímačkama, ale že si potřebují ujasnit, co chtějí dělat se životem. To se v průběhu programu dělo, samozřejmě nejen pod vlivem Brodu: jeden z účastníků ukončil studium na škole, kde nebyl spokojený, někoho program nasměroval k novým možnostem pracovního uplatnění, někoho k cestování a nabírání nových životních zkušeností. A někoho program inspiroval v tom, jak si lépe organizovat čas a více odpočívat. To hodnotíme jako větší úspěch než to, že bychom měly na konci programu celou účastnickou skupinu někde „na škole“. Jsme rády, že jsme přípravné rozhovory realizovaly, byly inspirativní, ale realita byla jiná.

Dopady Brodu na účastnictvo

Brod fungoval pro účastnictvo jako zážitek toho, že všude můžou být fajn lidi, že vždy je šance potkat někoho zajímavého, vždy si můžou nějak společně pomoci. A že je možná jedno, kde ve světě nakonec zakotví. Účastnictvo zažilo dobrou zkušenost se skupinou lidí, kdy pro ně místní připravili roční program. To mohlo přispět k jejich pocitu, že tu mají otevřené dveře. Jednorázová setkání pak podporovala hlubší seznámení s místem, kde nyní žijí. To si nyní mohou spojovat s konkrétními zážitky (kulturními, společenskými, sportovními). Setkání do určité míry mohla u účastnictva budovat pocit blízkosti a vědomí, že zde sice nejsou doma, ale že se zasíťovali, poznali se sami mezi sebou, a v důsledku tak mohli mít pocit většího zakotvení a domova.

Návštěvy v různých místech (např. družstevní kavárna a prostor [Tři ocásci](#), komunitní prostor NaNebi) umožnily zažít to, že lidé mohou soužít a spolupracovat i jinak, než dosud zažili. Mohou se organizovat, tvořit spolky a společenství. Troufáme si říct, že Brod umožnil účastnictvu zažít fungující občanskou společnost (byť nedokonalou a jen její specifický výsek), ale ten zážitek podle nás byl formativní. S Brodem jsme žili imaginaci, to byl jeden z cílů z programu, rozšiřovat imaginaci o tom, jak je možné být na tomhle světě. Nebavili jsem se o ní teoreticky, zkoušeli jsme ji žít.

U části účastnictva se během programu děly posuny v tom, co ji zajímá a co chce v životě zkoušet. Šlo např. o posun směrem k humanitním zájmům a oborům, posun v odvaze vyjíždět na zahraniční Erasmus programy, zapojovat se do místních iniciativ, zkoušet nové

věcí (hrát divadlo, dobrovolničit).

Sledovaly jsme velké posuny v češtině, což jistě nebylo jen Brodem, ale Brod byl prostor pro to mluvit česky v bezpečném prostředí a pojmenovávat témata, která jsou pro účastnictvo důležitá. Během námi vedeného programu se mladí lidé vzájemně podporovali, často si pomáhali formulovat myšlenky. Někteří jednotlivci opravdu rozkvétali z někoho, kdo nemluví a je stydlivý, do člověka, který říká, co si myslí. Podstatné také bylo, že jsme přinášely slovní zásobu, kterou by pravděpodobně jinde nezískali – program přinášel témata, o kterých běžně v češtině neměli příležitost mluvit, a tím si rozvíjeli slovní zásobu a kritický jazyk, který není jen o konkrétních slovíčkách, ale i tom, jakým způsobem o věcech mluvíme. Několikrát to i sami pojmenovávali:

„Tady mluvím a myslím o věcech, o kterých jsem nikdy takhle nepřemýšlela.“

Pozorovaly jsme stoupající odvahu, změny v tom, jak se účastnictvo projevuje a chová na víkendovkách. Posun lze ilustrovat tichostí a mlčenlivostí na začátku (mlčení na programech, před námi i ostatními, nevyslovování potřeb) k větší aktivitě, k menším obavám mluvit před ostatními, k pojmenovávání „mám s něčím potíž, něco potřebuju“. Na posledních víkendovkách už část skupiny uměla říct, že na nějaký program nepůjde, větší odvahu projevovali i ve vztahu ke společenským tématům a kritice systému².

Postupně část lidí přinášela a pojmenovávala vlastní psychické těžkosti (např. úzkosti ze školy), více se otvírali a šli do poloh, které mohly být zranitelné.

² Pro to jsme vytvořily konkrétní příležitost na poslední listopadové víkendovce v rámci programu o 17. listopadu, kdy v závěru byl prostor formulovat „za co bychom šli protestovat dnes“. Na této víkendovce se také v rámci programu Open Space objevilo téma amerických voleb, kdy účastnice, která téma přinesla, později reflektovala, že to bylo poprvé, kdy měla prostor o tématu takto mluvit před lidmi.

Posun nastal také směrem k většímu partnerství a sblížení i na osobní úrovni. Je možné, že nás také postupně začali vnímat méně jako „učitelky“. Zkrátka, postupně jsme vnímaly, jak se skupina i jednotlivci emancipují.

„Cestou z poslední víkendovky mě začali učit nějakou hru na zastávce, dostali se do té role, že oni mi něco vysvětlí.“

„Já si to představuju tak, že jsme se bavili o věcech, který by mohly pomoci k nějaký jejich osobní resilienci.“

Co jsme se naučily

Brod nás učil fungovat v nejistotě, flexibilitu a změnu jsme se učily brát jako východisko, zejména pro přípravu programu na víkendovky. Lekcí pro nás byla hned první víkendovka, kterou jsme naplánovaly, promyslely a pak musely pracovat s tím, že přijela pouze polovina přihlášených. Musely jsme se naučit přes to přenést a být s tím, co je. Pro metodickou práci to znamenalo, že jsme při plánování zvažovaly, jak bude program vypadat, když se budou účastnit 4 lidé nebo když jich bude 14. Program jsme připravovaly trochu jednodušší, měly jsme promyšlené klíčové body programu, které musely dávat smysl dohromady, ale hodně jsme byly připravené na to program měnit. To znamenalo nutnost být více ve střehu, neměly jsme jistotu, zda a jak program zafunguje, musely jsme být připravené pomoci. Skoro vždy jsme byly u programu tři, kdyby bylo účastnictva více nebo nás méně, tak bychom realizaci zvládaly jen velmi těžko. Flexibilita znamenala také učit se pružně reagovat na aktuální potřeby lidí, kteří na programu byli a chtěli se účastnit.

Často se objevovaly překážky, které do průběhu vstupovaly

valy nebo znemožňovaly vůbec začít (např. účastnictvo bylo unavené, chtělo si povídat, nerozumělo zadání, bylo mu zima). Zažívaly jsme silné uvědomění toho, v jaké bublině žijeme, jak je pro nás samozřejmé, že lidé spolu komunikují o svých potřebách, ale že pro spoustu lidí to samozřejmé není, protože neměli příležitost se to naučit nebo čelí jiným překážkám (jazykovým, kulturním).

Brod byl pro nás procesem hledání, jak jednoduše předat to, co považujeme za důležité. Jak to říct pomalu, stručně a srozumitelně. To vnímáme jako skvělou potenciální zkušenost pro všechny vzdělavatele a vzdělavatelky (nejen) z NaZemi, projít Brodem nebo podobným programem v lektorské roli. V tomto smyslu jsme se s účastnictvem brodily vlastními paralelními brody. S vděkem tuto zkušenost slavíme.

Tvorba textu a koordinace vzniku publikace: Kristýna Hrubanová

Jazyková korektura: Kateřina Havránková

Grafická úprava a sazba: Marie Zandálková

Kresba na obálce: Ruslana Lukianova

ISBN: 978-80-88150-58-9

NaZemi 2025

Brod je vzdělávacím programem organizace NaZemi.
Ilustrace na obálce, logo Brodu, je dílem účastnice programu Ruslany Lukianove

NA**ZEMI**

**centrum pro
cizince jmk**

unicef

pro každé dítě